

**ИРГЭНИЙ НИСЭХИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ,
ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР
НӨЛӨӨНИЙ ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН**

УЛААНБААТАР ХОТ

ИРГЭНИЙ НИСЭХИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН ҮНЭЛГЭЭНИЙ ТАЙЛАН

НЭГ.ЕРӨНХИЙ ЗҮЙЛ

Иргэний нисэхийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл (цаашид “хуулийн төсөл” гэх)-ийн зохицуулалтад тодорхой шалгуур үзүүлэлтийн дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож, давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хуулийн зохицуулалтыг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар боловсруулах, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулахад зөвлөмж өгөх зорилгоор хийлээ.

Үнэлгээ хийхээр сонгож авсан хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 22 дугаар зүйлийн 22.1.2-т заасан хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн төрлөөр боловсруулагдсан болно.

Хуулийн төслийн зохицуулалтын үр нөлөөг үнэлэхдээ Хууль тогтоомжийн тухай хууль¹, Хуулийн төслийн үр нөлөө үнэлэх аргачлал² (цаашид “аргачлал” гэх)-д заасны дагуу дараах үе шаттайгаар хийлээ:

- 1.1.Шалгуур үзүүлэлтийг сонгох;
- 1.2.Хуулийн төслөөс үр нөлөө үнэлэх хэсгийг тогтоох;
- 1.3.Шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу үр нөлөөг тооцох;
- 1.4.Үр дүнг үнэлэх, зөвлөмж өгөх.

ХОЁР.ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТИЙГ СОНГОСОН БАЙДАЛ

Хуулийн төслийн үнэлгээний ажлыг хийж гүйцэтгэхдээ хуулийн төслийн зорилго, хамрах хүрээ, зохицуулах асуудалтай уялдуулан аргачлалд дурдсан шалгуур үзүүлэлтээс дараах 3 шалгуур үзүүлэлтийг сонголоо. Үүнд:

- 1.Зорилгод хүрэх байдал
- 2.Ойлгомжтой байдал
- 3.Харилцан уялдаа.

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг хуулийн төслийн зохицуулалтууд нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэх (бүрэн илэрхийлж чадсан эсэх)-ийг тодорхойлох зорилгоор сонгов.

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг хуулийн төсөл нь түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх этгээдүүдийн хувьд ойлгомжтой, логик дараалалтай томъёологдсон эсэх, хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль

¹ Хууль тогтоомжийн тухай хууль “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн 2015 оны 25 дугаарт нийтлэгдсэн.

² Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 12.1-т заасны дагуу Монгол Улсын Засгийн газраас 2016 оны 01 дүгээр сарын 25-ны өдрийн 59 дүгээр тогтоолын 3 дугаар хавсралтаар баталсан.

тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг хянах зорилгоор сонголоо.

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг хуулийн төслийн дотооддоо болон бусад хуультай уялдах уялдаа холбоог сайжруулах үүднээс хуулийн төслийн зүйл, хэсэг, заалт өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бусад хуульд нийцсэн эсэх, давхардал, хийдэл, зөрчил байгаа эсэхийг тогтоох зорилгоор аргачлалд заасан асуултад хариулах замаар шалгахаар сонгов.

ГУРАВ.ХУУЛИЙН ТӨСЛӨӨС ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛЭХ ХЭСГИЙГ ТОГТООСОН БАЙДАЛ

Хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төсөл боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхийг шалгахын тулд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ, шаардлагыг хуулийн төсөлд хэрхэн тусгасныг тогтоох, эдгээр зохицуулалт нь үзэл баримтлалд тодорхойлсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхийг харьцуулан дүгнэхээр дараах байдлаар үнэлэх хэсгээ тогтоолоо.

“Зорилгод хүрэх байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийг хуулийн төслийн зохицуулалтууд нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хуулийн төслийг боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэх (бүрэн илэрхийлж чадсан эсэх)-ийг тодорхойлох зорилгоор хуулийн төслийн 8 дугаар зүйлийн 8.1.9, 8.1.14 дэх заалт, 9-10 дугаар зүйл, 12 дугаар зүйлийн 12.2-12.5 дахь хэсэг, 15¹, 15² дугаар зүйл, 21, 23, 27¹, 38, 39¹ дүгээр зүйлийг сонгов.

“Ойлгомжтой байдал” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт, түүнийг хэрэглэх, хэрэгжүүлэх субъектүүдийн хувьд ойлгомжтой, логик дараалалтай боловсруулагдсан эсэхийг шалгах, хуулийн төсөл нь Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд заасан шаардлагыг хангасан эсэхийг шалгах тул хуулийн төслийг бүхэлд нь шалгахаар сонгов.

“Харилцан уялдаа” гэсэн шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт өөр хоорондоо болон хуулийн төслийг бусад хуультай нийцсэн, уялдсан эсэхийг шалгах тул хуулийн төслийг бүхэлд нь шалгахаар сонголоо.

ДӨРӨВ.ШАЛГУУР ҮЗҮҮЛЭЛТЭД ТОХИРОХ ШАЛГАХ ХЭРЭГСЛИЙН ДАГУУ ХУУЛИЙН ТӨСЛИЙН ҮР НӨЛӨӨГ ҮНЭЛСЭН БАЙДАЛ

Аргачлалд заасны дагуу хуулийн төслийн үр нөлөөг үнэлэх шалгуур үзүүлэлт, үр нөлөөг үнэлэх хэсгийг дээрх 2 үе шатанд тус тус тогтоосны дагуу тэдгээрт тохирох шалгах хэрэгслийг дараах байдлаар тодорхойллоо.

Хүснэгт 1

Д/д	Шалгуур үзүүлэлт	Үр нөлөөг үнэлэх хэсэг	Тохирох шалгах хэрэгсэл
-----	------------------	------------------------	-------------------------

1	Зорилгод хүрэх байдал	эрх бүхий этгээдүүдийн бүрэн эрхийн зохицуулалтууд дүрэм журам батлах, боловсруулах, бүртгүүлэх, хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зохицуулалт цаг уурын үйлчилгээ хүрээлэн буй орчныг хамгаалах зохицуулалт бүртгэлтэй холбоотой зохицуулалт	Зорилгод дүн шинжилгээ хийх: Хуулийн төслийн сонгосон зохицуулалтууд нь төслийн үзэл баримтлалд дурдсан хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэх, үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилго, хуулиар, хуулийн төслөөр тавьсан зорилгод чиглэгдсэн эсэхэд дүн шинжилгээ хийнэ.
2.	Ойлгомжтой байдал	хуулийн төсөл бүхэлдээ	Ойлгомжтой байдлыг шалгах: Хуулийн төсөлд хамаарах этгээдүүдээс уг төсөл нь ойлгомжтой байдлаар томъёологдсон эсэхийг шалгах, түүнчлэн Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан Хуулийн төсөл боловсруулах аргачлалыг баримталсан эсэхийг шалгана.
3.	Харилцан уялдаа	хуулийн төсөл бүхэлдээ	Хуулийн төслийн уялдаа холбоог шалгах: Хуулийн төслийн уялдаа холбоог дээрх аргачлалын 4.10-т заасан шалгах асуултад хариулах замаар шалгаж дүгнэлт гаргана.

Дээрх урьдчилан сонгож авсан шалгуур үзүүлэлтэд тохирох шалгах хэрэгслийн дагуу хуулийн төсөлд үр нөлөөний үнэлгээг дараах байдлаар хийв.

3.1.“Зорилгод хүрэх байдал” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Энэ шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хуулийн төслийн зохицуулалт нь хуулийн төсөл боловсруулах болсон хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн эсэхийг шалгахын тулд хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ, шаардлагыг хуулийн төсөлд хэрхэн тусгасныг тогтоох, төслийн зохицуулалт нь үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилгод чиглэсэн эсэхэд дүн шинжилгээ хийлээ.

Агаарын тээврийн салбар нь олон улсад өрсөлдөх чадварыг тогтмол нэмэгдүүлэх, аюулгүй байдлын хяналтыг олон улсын түвшинд тогтмол хянаж байх, тухайн улс үндэсний хууль тогтоомжоо Олон улсын иргэний нисэхийн байгууллагын загвар хуульд нийцүүлэн тасралтгүй боловсронгуй болгож байх шаардлагатай онцлог салбар юм.

Олон улсын иргэний нисэхийн байгууллага (ICAO) нь Иргэний нисэхийн аюулгүй байдлын хяналтын олон улсын Байнгын хяналтын аргачлал (USOAP CMA)-ын хүрээнд гишүүн улс орнуудад аудит шалгалт зохион байгуулдаг. Монгол Улс 1989

онд Олон улсын иргэний нисэхийн тухай Чикагогийн конвенцод нэгдэн орж, ICAO-ын гишүүн улс болсноор иргэний нисэхийн бүрэн болон хэсэгчилсэн аудит шалгалтад 5 удаа хамрагдаж байсан бөгөөд 2026 оны 4 дүгээр сард Монгол Улсын агаарын тээврийн зах зээлийн өрсөлдөх чадварт шууд нөлөөлөх бүрэн хэмжээний аудит шалгалтад дахин хамрагдахаар тогтсон.

Дээрх аудит шалгалтын бэлтгэл ажлын хүрээнд 2025 оны 9 дүгээр сард ICAO-ын Ази, Номхон далайн бүсийн төвтэй зөвлөх үйлчилгээний гэрээ байгуулан, Хамтарсан ажиллагааны баг (CAT Mission) Монгол Улсад урьдчилсан аудитын үнэлгээ хийж, залруулах шаардлагатай дараах зөвлөмж өгснөөс дурдвал:

- Иргэний нисэхийн ерөнхий газрын статусыг бие даасан, хөндлөнгийн нөлөөнөөс ангид байлгах, хяналтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хангалттай санхүүгийн болон хүний нөөцийн чадавхтай байх;
- албадан хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа, албадлагын арга хэмжээг ямар байгууллага, ямар албан тушаалтан хариуцахыг тодорхой болгох;
- Хувь хүн, хуулийн этгээдэд хяналтын тодорхой чиг үүрэг, хариуцлагыг шилжүүлэх, итгэмжлэх (тухайлбал, нисэхийн мэргэжилтнүүдийн сэтгэцийн чадавхыг үнэлэх эрх) талаар заах;
- Нисэхийн аюулгүй байдлын хяналт, зохицуулалтын эрх, үүргийг шилжүүлэхтэй холбоотой зохицуулалтыг тусгах;
- Агаарын хөлгийн нислэгт тэнцэх чадвартай холбоотой зүйл, заалтуудыг хуульд бүрэн тусгах;
- Хүрээлэн буй орчны хамгаалалтын асуудлыг хуульд тусгах;
- ИНЕГ-ын даргын үндсэн чиг үүрэг, эрхийн асуудлыг ICAO-ын дүрэмд нийцүүлэн шинэчлэх, дарга нь иргэний нисэхийн дүрэм батлах бүрэн эрхтэй байх нь нисэхийн аюулгүй байдлыг хангахад цаг хугацааны ач холбогдолтой;
- урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг үр нөлөөтэй болгохын тулд зөрчил шалган шийдвэрлэх болон тухайн зөрчлийн шинж чанараас хамаарч авах арга хэмжээг тодорхой тусгах;
- Мэргэжлийн үнэмлэх, гэрчилгээ, зөвшөөрөл, батламж, эрх олголт буюу иргэний нисэхийн холбогдох баримт бичгийг олгох, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох хязгаарлалт тогтоох зэрэг ялгаатай зохицуулалтуудыг тодорхой тусгах;
- ИНЕГ-ын даргаас хяналтын байцаагчдад шилжих эрх мэдлийн зохицуулалт тодорхойгүй байна. Иргэний нисэхийн хяналтын байцаагчдад хяналт шалгалт, аудит, үзлэг шалгалт зэрэг үйл ажиллагаа явуулах эрх олгох;
- Хуулиар зохицуулах (Binding) болон хуулиар зохицуулахгүй (Non-Binding) зохицуулалтын хүрээнд гардаг тушаал, албан даалгавар, албан бичиг, зааварчилгаа, аюулгүй байдал/хамгаалалтын зөвлөмж, хэвлэл, товхимол зэрэг баримт бичгүүдийн статусыг тодорхой болгох;
- Хяналт шалгалт болон албадлагын арга хэмжээний зохицуулалт (PQ 1.051) Монгол Улсад иргэний нисэхийн салбарыг зохицуулах зорилгоор CE-5 түвшинд албадлагын арга хэмжээ авах зохицуулалт бий. Монгол Улсын зөрчлийн тухай хуулийн нисэхийн салбарт хэрэглэх агуулга тодорхой бус

байна. Иргэний нисэхийн тухай хуульд албадлагын арга хэмжээ болон түүнийг хэрхэн хэрэгжүүлэх зохицуулалтыг тусгах;

- Нисэхийн баримт бичиг олгох, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох болон хязгаарлалт тогтоох эрхийн зохицуулалт (PQ 1.053, 1.055, 1.109, 1.111) Иргэний нисэхийн тухай хуульд үнэмлэх, гэрчилгээ (жишээлбэл: нисгэгч, нислэгийн хөдөлгөөний удирдагчийн үнэмлэх, агаарын тээвэрлэгчийн гэрчилгээ, бүртгэлийн гэрчилгээ, нислэгт тэнцэх чадварын гэрчилгээ, радио станцын зөвшөөрөл, аэродром, нисэх буудлын гэрчилгээ, зөвшөөрөл, тусгай зөвшөөрөл гэх мэт) олгох, түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох, эсвэл зөрчил гарсан тохиолдолд тэдгээрийн хүчинтэй хугацаанд хязгаарлалт тогтоох эрх зүйн зохицуулалт байхгүй байна. Мөн агаарын хөлгийг саатуулах, эсхүл үнэмлэх, гэрчилгээг цуцлах эрхийг олгох зохицуулалтыг хуульд тусгаж, холбогдох дүрэм, журамд нарийвчлан тусгах;
- Иргэний нисэхийн хяналтын байцаагчдад хязгаарлалтгүй нэвтрэх эрх олгох, чиг үүргийн дагуу нисэхийн холбогдох баримт бичгүүдэд (жишээлбэл: гарын авлага, гэрчилгээ, зөвшөөрөл, тусгай зөвшөөрөл, журам, техникийн баримт бичиг, ажилтны хувийн хэрэг, ажилтны үнэмлэх гэх мэт) хандаж үзлэг хийх эрх олгох зохицуулалтыг тусгах;
- Агаарын хөлөгт авч явах ёстой баримт бичгүүдийн тухай зохицуулалтыг тусгах;
- Өөрийн бүтэц зохион байгуулалтаас гадуурх хувь хүн, хуулийн этгээдэд хяналтын тодорхой чиг үүрэг, хариуцлагыг шилжүүлэх, итгэмжлэх (тухайлбал нисэхийн мэргэжилтнүүдийн сэтгэцийн чадавхыг үнэлэх эрх), томилох эрхтэй байхыг хуульд тодорхой заах.

Монгол Улсын Их Хурлаас Иргэний нисэхийн тухай хууль (шинэчилсэн найруулга)-ыг 2023 оны 07 дугаар сарын 07-ны өдөр баталж, 2025 оны 01 дүгээр сарын 01-ний өдрөөс эхлэн даган мөрдөж байна. Тус хуулийн 1 дүгээр зүйлийн 1.1. дэх хэсэгт “Энэ хуулийн зорилго нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр, агаарын зайд иргэний агаарын хөлгөөр нислэг үйлдэх, нисэхийн аюулгүй байдлыг хангахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.” гэж заасан нь зөвхөн зохицуулах харилцааг дурдах агуулгатай, зорилтын шинжтэй байна. Харин хуулийн төсөлд зорилгыг илүү хүрэх үр дүнд чиглүүлж “нисэхийн аюулгүй байдлыг хангах, Чикагогийн конвенцоор хүлээсэн үүргийн биелэлтийг хангах” агуулгаар тодорхойлжээ.

Иймд хуулийн төслийн тандан судалгааны тайлан, хуулийн төслийн үзэл баримтлал, хуулийн төсөлд тусгасан байдлаас харахад хуулийн төслийн зорилгыг Чикагогийн конвенцоор хүлээсэн үүргийн биелэлтийг хангах замаар иргэний нисэхийн аюулгүй байдлыг хангах, агаарын тээврийн өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх гэж тодорхойлж болохоор байна.

Хүснэгт 2

Хуулийн төслийн зорилго	Хуулийн төслийн зохицуулалт
-------------------------	-----------------------------

Үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилго: иргэний нисэхийн аюулгүй байдлыг дээшлүүлэх, Олон улсын иргэний нисэхийн тухай Чикагогийн конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлэх Энэ хуулийн төслийн зорилго: Энэ хуулийн зорилго нь Монгол Улсын нутаг дэвсгэр, агаарын зайд иргэний агаарын хөлгөөр нислэг үйлдэх, нисэхийн аюулгүй байдал болон аюулгүйн хамгаалалтыг хангахтай холбогдсон харилцааг зохицуулахад оршино.	– эрх бүхий этгээдүүдийн бүрэн эрхийн зохицуулалтууд – дүрэм журам батлах, боловсруулах, бүртгүүлэх, хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зохицуулалт – цаг уурын үйлчилгээ – хүрээлэн буй орчныг хамгаалах зохицуулалт – бүртгэлтэй холбоотой зохицуулалт
--	--

Хүснэгт 3

5/15¹, 15² дугаар зүйл: “15¹ дугаар зүйл. Хүрээлэн буй орчны хамгаалалт 15¹.1.Энэ хуулийн 15.1, 15.2-т заасны дагуу Монгол Улсад маяг нь хүлээн зөвшөөрөгдөх агаарын хөлөг нь Конвенцын Хавсралт 16-д заасан хүрээлэн буй орчинд үзүүлэх нөлөөллийн стандартыг хангасан байна. 15¹.2.Энэ хуулийн 15.1-т заасныг хангасан агаарын хөлгийн хөдөлгүүрийн дуу чимээний гэрчилгээг Дарга олгоно.
--

Хамтарсан ажиллагааны баг (CAT Mission)-ийн хийсэн урьдчилсан аудитын үнэлгээгээр Чикагогийн конвенцын Хавсралт 16-д заасан Хүрээлэн буй орчны хамгаалалтын асуудлыг хуульд тусгах зөвлөмжийг тусгайлан өгсөн³.

Хуулийн төслийн дээрх заалт нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалаар тодорхойлсон Чикагогийн конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлэх замаар манай улсын агаарын тээврийн салбарын өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх зорилгыг хангахад чиглэсэн байна гэж үзлээ. Түүнчлэн хуулийн төслийн 38.1.3 дахь заалтад “хүрээлэн буй орчинд илтэд хохирол учруулахуйц нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд Даргын тогтоосон журмын дагуу хяналтын байцаагч агаарын хөлгийг саатуулах” зохицуулалтыг шинээр бий болгож байгаа нь хуулийн төслийг зорилгыг дэмжсэн зохицуулалтын нэг хэсэг байна гэж үзлээ.

Харин хуулийн төсөлд хүрээлэн байгаа орчныг хамгаалах, түүнд нөлөө үзүүлэх зарим зохицуулалтыг (дуу чимээ, агаарын бохирдол) дэлгэрүүлэн тусгах нь хууль батлагдсаны дараа хэрэгжих боломжийг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой.

³ C/B. ICAO APAC CAT mission report CE-1/ Хуулийн төслийн тандан судалгааны тайлан 2026 он.

12/27¹ дүгээр зүйл:**“27¹ дүгээр зүйл.Нисэхийн цаг уурын үйлчилгээ**

27¹.1.Нисэхийн цаг уурын үйлчилгээг ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллагын харьяа Иргэний нисэхийн дүрмээр гэрчилгээжсэн нэгж үзүүлнэ.

27¹.2.Нисэхийн цаг уурын үйлчилгээний баримт бичгийг ус цаг уур, орчны хяналт шинжилгээний асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны байгууллага, Иргэний нисэхийн ерөнхий газар хамтран батална.”

Иргэний нисэхийн тухай хуулийн Агаарын навигацийн үйлчилгээ бүлэгт цаг уурын үйлчилгээг үзүүлэх этгээд, энэ талаар батлах нарийвчилсан журмын талаар тусгасан нь иргэний нисэхийн аюулгүй байдлыг хангах хуулийн төслийн зорилгод хүрэх боломжтой байна. Өөрөөр хэлбэл, Иргэний нисэхийн дүрэм, хуулиар тусгайлан эрх олгож батлах дээрх баримт бичгийн дагуу нарийвчлан зохицуулах боломжтойгоос гадна хуульд өөрт нь ерөнхий агуулга, суурь зохицуулалтыг тусгасан нь оновчтой байна.

3/12 дугаар зүйлийн 12.2-12.5 дахь хэсэг:

“12.2.Иргэний нисэхийн дүрэмд дараах тохиолдолд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, эсхүл шинээр дүрэм гаргана:

12.2.1.Конвенцын Хавсралтад нэмэлт, өөрчлөлт орсон тухай бүр боломжит хугацаанд;

12.2.2.агаарын хөлгийн осол, зөрчлийг шинжлэн шалгах байгууллагаас гаргасан зөвлөмжийн дагуу нэмэлт, өөрчлөлт оруулах шаардлагатай нь тогтоогдсон;

12.2.3.иргэний нисэхийн аюулгүй байдлын эрсдэлийг бууруулах зорилгоор нэмэлт зохицуулалт хийх зайлшгүй нөхцөл үүссэн.

12.3.Иргэний нисэхийн дүрмийг шинэчлэн батлах, эсхүл нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тохиолдолд тухайн дүрмийн дагуу эрх, үүрэг үүссэн этгээдийн ашиг сонирхлыг хамгаалах зорилгоор шаардлагатай гэж үзвэл шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг тусгаж болно.

12.4.Нислэгийн аюулгүй байдалд хамаарах онцгой нөхцөл байдал үүссэн тохиолдолд шуурхай дүрэм, шилжилтийн цаг үеийн асуудлыг зохицуулах зорилгоор тусгай дүрэм гаргаж болно.

8/21¹ дүгээр зүйл.Агаарын хөлөгт авч явах баримт бичиг**39¹ дүгээр зүйл.Иргэний нисэхийн баримт бичиг олгох,
түдгэлзүүлэх, хүчингүй болгох****2/8 дугаар зүйлийн 8.1.9 дэх заалт:**

8.1.9.Иргэний нисэхийн ерөнхий газар, агаарын хөлгийн осол, зөрчлийг шинжлэн шалгах байгууллагын бүтцийг батлах;

Тайлбар: Энэ хуулийн “агаарын хөлгийн осол, зөрчлийг шинжлэн шалгах байгууллага” гэснийг Конвенцын 13 дугаар хавсралтад заасан агаарын хөлгийн осол, инцидентыг шинжлэх шалгах алба гэж ойлгож хэрэглэнэ.

11 дүгээр зүйл.Эрх олгох, шилжүүлэх, итгэмжлэл олгох

Хуулийн төсөлд Иргэний нисэхийн дүрэмд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, эсхүл шинэчлэн батлах тохиолдлыг тусгасан, агаарын хөлөгт авч явах баримт бичгүүдийг тусгайлан дурдсан, нисэхийн ажилтанд мэргэжлийн үнэмлэх, зэрэглэл, эрүүл мэндийн гэрчилгээ олгохтой холбоотой зохицуулалт шинээр бий болгохоор тусгасан нь хуулийн төслийн зорилгыг хангахад чиглэгджээ.

Хүснэгт 6

3/9-11 дүгээр зүйл:

“9 дүгээр зүйл.Иргэний нисэхийн ерөнхий газар, чиг үүрэг, бүрэн эрхийн баталгаа

9.1.Монгол Улсад иргэний нисэхийн аюулгүй байдал, аюулгүйн хамгаалалтын хяналт, зохицуулалтын тогтолцоог Конвенцын стандарт, зөвлөмжид нийцүүлэн бүрдүүлэх, хэрэгжүүлэх, хяналт тавих чиг үүрэг бүхий хараат бус, бие даасан, мэргэжлийн байгууллага нь иргэний нисэхийн ерөнхий газар байна.

9.2.Иргэний нисэхийн ерөнхий газар нь дараах чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ:

9.3.Иргэний нисэхийн ерөнхий газар нь хуулийн этгээд мөн бөгөөд түүний дүрмийг иргэний нисэхийн ерөнхий газрын саналыг үндэслэн Сайд батална. Иргэний нисэхийн ерөнхий газар Конвенц, энэ хуулиар хүлээсэн үүргээ биелүүлэх, иргэний нисэхийн аюулгүй байдал, аюулгүйн хамгаалалтын хяналт, зохицуулалтыг тасралтгүй, үр дүнтэй хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хүний нөөц, санхүүгийн бүрэн чадамжтай байна.

9.4.Иргэний нисэхийн ерөнхий газар нь иргэний нисэхийн хяналт, зохицуулалт, аюулгүй ажиллагааны удирдлагын тогтолцоог хэрэгжүүлэх хүний нөөцийг тогтвор суурьшилтай ажиллуулах, хөгжүүлэх урт хугацааны хөтөлбөртэй байх бөгөөд салбарын хүний нөөцийг бэлтгэх, чадавхжуулах үйл ажиллагааг иргэний нисэхийн ерөнхий газар өөрөө хариуцна. Иргэний нисэхийн ерөнхий газрын дарга Сайдын баталсан орон тооны дээд хязгаарт багтаан чиг үүргийн зохион байгуулалт хийнэ.

9.5.Иргэний нисэхийн ерөнхий газар нь нисэхийн аюулгүй байдлын хяналт, зохицуулалтыг тасралтгүй хангуулах санхүүгийн нөөцтэй байх бөгөөд агаарын навигацийн үйлчилгээний хураамжийг иргэний нисэхийн ерөнхий газрын аюулгүйн нөөцийн санд төвлөрүүлэн Сайдын зөвшөөрлөөр захиран зарцуулна. Шаардлагатай гэж үзвэл сан бүрдүүлэх, зарцуулахтай холбоотой журмыг Сайдын зөвшөөрлөөр иргэний нисэхийн ерөнхий газрын дарга батална. Иргэний нисэхийн ерөнхий газар санхүүгийн тайлангаа жил бүр аудитаар баталгаажуулж, цахим хуудастаа ил тод нийтэлнэ.

10 дугаар зүйл.Иргэний нисэхийн ерөнхий газрын дарга, түүний бүрэн эрх

10.2.15.хуульд заасан бусад.

“38 дугаар зүйл.Иргэний нисэхийн хяналтын байцаагчийн бүрэн эрх

Хамтарсан ажиллагааны баг (CAT Mission)-ийн 2025 оны 9 дүгээр сард Монгол Улсад хийсэн урьдчилсан аудитын үнэлгээний тайланд Иргэний нисэхийн ерөнхий

газрын статусыг бие даасан, хөндлөнгийн нөлөөнөөс ангид байлгах, хяналтын үйл ажиллагааг хэрэгжүүлэхэд шаардлагатай хангалттай санхүүгийн болон хүний нөөцийн чадавхтай байх шаардлагатай талаар дүгнэжээ. Уг асуудлыг иргэний нисэхийн үйл ажиллагаанд шаардлагатай дүрэм, журмыг шуурхай батлах, зарим тодорхой асуудлаа бие даан шийдвэрлэх, санхүүжилтийн хувьд тогтвортой байхад чиглэсэн зохицуулалт тусгасан нь зорилгыг хангахад чиглэсэн зохицуулалт байна.

Үндэсний аудитын газрын 2025 оны дүгнэлт, зөвлөмжид⁴ Иргэний нисэхийн ерөнхий газрын хуулийн этгээдийн баталсан хэлбэр, бүтцээр нь ажиллуулах шаардлагатай талаар зөвлөснийг хэрэгжүүлэхээр хуулийн төслийн 9.1 дэх заалтад буюу Иргэний нисэхийн ерөнхий газар нь иргэний нисэхийн аюулгүй байдал, аюулгүйн хамгаалалтын талаар Олон улсын иргэний нисэхийн байгууллагын өмнө хариуцлага хүлээж хараат бус бие даасан байдлаар энэ хуулийн 9.6-д заасан орлогоор санхүүжин үйл ажиллагаа явуулах үүрэг бүхий Засгийн газрын тохируулагч агентлаг байна гэж тодорхойлсон нь мөн зорилгод чиглэгджээ.

Харин хуулийн төсөлд төрийн захиргааны байгууллагыг “Иргэний нисэхийн ерөнхий газар” гэж, төрийн захиргааны төв байгууллагыг “яам” гэж, иргэний нисэхийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнийг “сайд” гэж тус тус өөрчлөх нь нисэхийн аюулгүй байдлыг хангах, иргэний нисэхийг бие даасан байдлыг хангах хуулийн төслийн үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилгод чиглэсэн зохицуулалт гэж үзэх боломжгүй бөгөөд үндэсний хууль тогтоомжийн уялдаа холбоог хангахад хүндрэл учрахаар байгаад анхаарч, уг асуудлыг холбогдох эрх бүхий этгээдэд тайлбарлах замаар шийдвэрлэх боломжтой үзэж байна.

Түүнчлэн 2023 онд Улсын Их Хурлаас баталсан Иргэний нисэхийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлалд олон улсын гэрээний дагуу иргэний нисэх байгууллагын бие даасан байдлыг хангах зорилгоор Иргэний нисэхийн ерөнхий газрын хэрэгжүүлэгч агентлагийн статусыг өөрчилж, тохируулагч агентлаг болгох шаардлагатай гэж дүгнэсний дагуу Улсын Их Хурлын тогтоолд өөрчлөлт оруулсан зохицуулалт хэрэгжиж эхлээд 1 жил гаруй болж байгааг анхаарах хэрэгтэй. Улсын Их Хурлын 2024 оны 13 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн захиргааны байгууллагын тогтолцоо, бүтцийн ерөнхий бүдүүвч”-д нийт 32 хэрэгжүүлэгч агентлаг, 8 тохируулагч агентлаг ажиллаж байна.⁵

3.2. “Ойлгомжтой байдлыг шалгах” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хуулийн төсөл нь хэрэгжүүлэх, хэрэглэх этгээдүүдэд ойлгомжтой байдлаар томъёологдсон эсэхийг хуулийн төслийг боловсруулахдаа Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалыг баримталсан эсэхийг шалгаж тогтоохыг зорилоо.

⁴ Гүйцэтгэлийн аудитын тайлан /Иргэний нисэхийн үйл ажиллагааны үр дүн, үр нөлөө 2025 он/ Үндэсний аудитын газар

⁵ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=17141010887611&showType=1>

Хуулийн төслийг бүхэлд нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан хууль тогтоомжийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага, 30 дугаар зүйлд заасан хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлагад нийцүүлэн боловсруулсан эсэхийг аргачлалын дагуу дараах асуултад хариулт өгөх байдлаар шалгалаа.

Хүснэгт 7

Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 29 дүгээр зүйлд заасан Хуулийн төслийн эх бичвэрийн агуулгад тавих нийтлэг шаардлага	
<i>Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн зохицуулалт</i>	<i>Шаардлага хангасан эсэх</i>
29.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, Монгол Улсын олон улсын гэрээнд нийцсэн, бусад хууль, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалтай уялдсан байх;	Үндсэн хуулийн Арван зургадугаар зүйлд Монгол Улсын иргэн дараахь үндсэн эрх, эрх чөлөөг баталгаатай эдэлнэ: “17/эрүүл, аюулгүй орчинд амьдрах, орчны бохирдол, байгалийн тэнцэл алдагдахаас хамгаалуулах эрхтэй”; 18/улсынхаа нутаг дэвсгэрт чөлөөтэй зорчих, түр буюу байнга оршин суух газраа сонгох, гадаадад явах, оршин суух, эх орондоо буцаж ирэх эрхтэй. Гадаадад явах, оршин суух эрхийг үндэсний болон хүн амын аюулгүй байдлыг хангах, нийгмийн хэв журмыг хамгаалахын тулд зөвхөн хуулиар хязгаарлаж болно. гэж заасан болон олон улсын гэрээ, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд нийцсэн.
29.1.2.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд хамаарах асуудлыг бүрэн тусгасан байх;	Захиргааны ерөнхий хуулийн 59 дүгээр зүйлийн 59.2 дахь хэсэгт “Хуулиар тусгайлан эрх олгогдсон захиргааны байгууллага хуулиар зөвшөөрснөөс бусад тохиолдолд захиргааны хэм хэмжээний акт гаргах эрхээ бусад этгээдэд шилжүүлэхийг хориглоно.” буюу хуулиар олгогдсон эрхийг бусдад шилжүүлэхгүй зохицуулалттай. Иймд хуулийн төслийн 11 дүгээр зүйлд заасан эрх шилжүүлэхтэй холбоотой зохицуулалтыг боловсруулахдаа шилжүүлж болох эрхийг хуульд өөрт нь эш татах байдлаар тодорхой тусгаж шийдвэрлэх боломжтой.
29.1.3.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцааны хүрээнээс хальсан асуудлыг тусгахгүй байх;	Хуулийн төслийн 12.3 дахь хэсэг шилжилтийн үеийн зохицуулалтыг тусгайлан дурдсан байна. Энэ хэсгийг хуулийн төсөлд тусгах шаардлагагүй бөгөөд иргэний нисэхийн дүрэмд, эсхүл тухайн шийдвэр гаргасан захиргааны актадаа тусган хэрэгжүүлэх боломжтой. Энэ талаар Захиргааны ерөнхий хуулийн итгэл хамгаалах зарчмыг захиргааны байгууллага баримтлах зохицуулалт үйлчилж байгаа болно.
29.1.4.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаанд үл хамаарах хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах буюу хүчингүй болсонд тооцох тухай заалт тусгахгүй байх;	шаардлагад нийцсэн.
29.1.5.зүйл, хэсэг, заалт нь хоорондоо зөрчилгүй байх;	Хуулийн төслийн заалт нь хуулийн заалттай зөрчилдөөгүй байна.
29.1.6.хэм хэмжээ тогтоогоогүй, тунхагласан шинжтэй буюу нэг удаа хэрэгжүүлэх заалт тусгахгүй байх;	Хуулийн төслийн 3.2 дахь хэсэгт “Монгол Улс өөрийн нутаг дэвсгэрийн агаарын орон зайд төгс, онцгой бүрэн эрхтэй.” гэж тусгасан нь тунхагласан шинжтэй гэж үзэхээр байна.

29.1.7.бусад хуулийн заалтыг давхардуулан заахгүйгээр шаардлагатай бол түүнийг эш татах, энэ тохиолдолд эшлэлийг тодорхой хийж, хуулийн нэр болон хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх;	1/Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 32 дугаар зүйлийн 32.2-т “Хуульд заасан бусад хуулиас эшлэл хийхдээ тухайн заалтын эх бичвэрээр нь хуулбарлахыг хориглоно” гэж заасныг баримтлан Хуулийн төслийн 5 дугаар зүйл буюу хуулийн нэр томъёоны тодорхойлолтод “Монгол Улсын хилийн тухай⁶ хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 4.1-д заасныг” /төслийн 5.1.22-т/ гэж, мөн “аюулд нэрвэгдсэн агаарын хөлөг” /төслийн 26.6-д/ гэснийг Улсын нисэхийн тухай хуулиас эшлэлийг тус тус зөв хэрэглэсэн байна. 2/Уг боловсруулж байгаа хуулийн төсөл нь нэмэлт, өөрчлөлт оруулах хэлбэртэй тул хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд заасан байх шаардлагагүй. Тодруулбал, анхдагч болон шинэчилсэн найруулгын төсөлд хэвлэн нийтэлсэн албан ёсны эх сурвалжийг бүрэн гүйцэд тусгадгийг анхаарах.
29.1.8.тухайн хуулиар зохицуулах нийгмийн харилцаа, хуулийн үйлчлэх хүрээ, эрх зүйн харилцаанд оролцогч хүн, хуулийн этгээдийн эрх, үүрэг, зохицуулалтад удирдлага болгох, харгалзан үзэх нөхцөл байдал, нийтийн эрх зүйн этгээдийн чиг үүрэг, эрх хэмжээ, тэдгээрийг биелүүлэх журам;	Тусгасан.
29.1.9.шаардлагатай тохиолдолд эрх зүйн хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын төрөл, хэмжээ, хуулийн хүчин төгөлдөр болох хугацаа, хууль буцаан хэрэглэх тухай заалт, хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт, бусад хуулийн зүйл, заалтыг хүчингүй болсонд тооцох, хасах заалт;	Иргэний нисэхийн дүрэм, эсхүл тухайн шийдвэр гаргасан захиргааны актад тусган хэрэгжүүлэх боломжтой тул хуулийг дагаж мөрдөх журмын зохицуулалт боловсруулах шаардлагагүй гэж үзлээ.
29.1.10.шаардлагатай тохиолдолд бусад хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах болон хууль хүчингүй болсонд тооцох тухай дагалдах хуулийн төслийг боловсруулсан байх;	Хуулийн төсөлтэй хамт Агаарын зайг нисэхэд ашиглах тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Улсын нисэхийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөвшөөрлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай, Улсын тэмдэгтийн хураамжийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай гэсэн 6 хуулийн төслийг боловсруулсан.
29.1.11.хуулийн төсөл нь хуулийн зорилго гэсэн зүйлтэй байж болох бөгөөд зорилгод тус хуулиар хангахаар зорьж байгаа иргэний үндсэн эрх, бэхжүүлэх үндсэн зарчим, хүрэх үр дүнг тусгана.	Хуулийн төсөл нь нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай тул хуулийн зорилго гэсэн зүйлгүй боловч тус хуулийн зорилгыг төсөлд “Энэ хуулийн зорилго нь иргэний нисэхийн үйл ажиллагааны эрх зүйн үндсийг тогтоож, Монгол Улсын нутаг дэвсгэр, агаарын зайд агаарын хөлгөөр нислэг үйлдэх, нислэгийн аюулгүй байдал, нисэхийн аюулгүйн хамгаалалтыг хангуулахад чиглэсэн харилцааг зохицуулах, Олон улсын иргэний нисэхийн тухай Чикагогийн Конвенц /цаашид “конвенц” гэх/ болон Монгол Улс нэгдэн орсон бусад конвенцоор хүлээсэн үүргийн

⁶Монгол Улсын хилийн тухай хууль, “Төрийн мэдээлэл” эмхэтгэлийн 2017 оны 6 дугаарт нийтлэгдсэн.

	биелэлтийг хангахад оршино” гэж өөрчлөн найруулахаар тусгажээ.
Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30 дугаар зүйлд заасан Хуулийн төслийн хэл зүй, найруулгад тавих нийтлэг шаардлага	
30.1.1.Монгол Улсын Үндсэн хууль, бусад хуульд хэрэглэсэн нэр томъёог хэрэглэх;	Хуулийн төслийн 5.1.22-т “Монгол Улсын нутаг дэвсгэр” гэсэн нэр томъёо хэрэглэсэн.
30.1.2.нэг нэр томъёогоор өөр өөр ойлголтыг илэрхийлэхгүй байх;	шаардлагад нийцсэн.
30.1.3.үг хэллэгийг монгол хэл бичгийн дүрэмд нийцүүлэн хоёрдмол утгагүй товч, тодорхой, ойлгоход хялбараар бичих;	Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн 30.5.1-д “уг нэр томъёог оноосон нэр монгол хэлэнд байхгүй бол” гадаад нэр томъёог хэрэглэж болно гэж, Засгийн газрын 2016 оны 59 дүгээр тогтоолоор баталсан Хууль тогтоомжийн төсөл боловсруулах аргачлалд “монгол хэлэнд тохирох үг байгаа тохиолдолд гадаад хэлний нэр томъёо хэрэглэхгүй” гэж тус тус заасан. Гэтэл хуулийн төслийн 3.2-т “маневр” гэсэн гадаад үгийг хуулийн төсөлд тусгасан нь Хууль тогтоомжийн тухай хуулийн дээрх заалтыг зөрчсөн байна. Иймд Хууль тогтоомжийн тухай хууль, холбогдох аргачлалын дагуу уг “маневр” гэсэн үгийг монгол хэлэнд тохирох үгийг хуулийн төсөлд тусгах шаардлагатай байна.
30.1.4.хүч оруулсан нэр томъёо хэрэглэхгүй байх;	шаардлагад нийцсэн.
30.1.5.жинхэнэ нэрийг ганц тоон дээр хэрэглэх.	шаардлагад нийцсэн.

3.3.“Харилцан уялдаа” шалгуур үзүүлэлтийн хүрээнд хийсэн үнэлгээ:

Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөө үнэлэх аргачлалд заасан дараах асуултад хариулах замаар хуулийн төслийг бүхэлд нь үнэлж, хуулийн төслийн зохицуулалт өөр хоорондоо болон хүчин төгөлдөр үйлчилж байгаа бусад хуульд нийцэж байгаа эсэхийг шалгах байдлаар уялдаа холбоог тогтоохыг зорилоо.

Хууль тогтоомжийн төслийн үр нөлөө үнэлэх аргачлалд заасан дараах асуултад хариулах замаар хуулийн төслийн уялдаа холбоог бүхэлд нь шалгахыг эрмэлзсэн.

д/д	Асуулт	Хариулт буюу дүн шинжилгээ
1	Хуулийн төслийн зохицуулалт тухайн хуулийн зорилттой нийцэж байгаа эсэх;	Хуулийн төсөл нь хуулийн төслийн үзэл баримтлалд тусгасан хэрэгцээ, шаардлагад нийцсэн байна.
2	Хуулийн төслийн “Хууль тогтоомж” гэсэн хэсэгт заасан хуулиудын нэр тухайн харилцаанд хамаарах хууль мөн эсэх;	“Хууль тогтоомж” гэсэн хэсэгт Зөрчлийн тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийг тусгасан байгаа нь оновчтой биш, шаардлагагүй тул хасах.
3	Хуулийн төсөлд тодорхойлсон нэр томъёо тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн нэр томъёотой нийцэж байгаа эсэх;	Хуулийн төсөлд “Зөрчил” “осол”, “ноцтой зөрчил”, “инцидент тохиолдол” гэсэн нэр томъёог тусгайлан анхаарч зааг ялгааг гаргаж шинээр тодорхойлох шаардлагатай. Тухайлбал “зөрчил” гэдгийг Зөрчлийн тухай хуульд тусгайлан тодорхойлж, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд улсын байцаагчийн бүрэн эрхийн хүрээнд Зөрчлийн тухай

		хуульд заасан үйлдлүүдийг шалган шийдвэрлэх ажиллагааг хэрэгжүүлдэг болохыг анхаарах.
4	Хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төсөл болон бусад хуулийн заалттай нийцэж байгаа эсэх;	Захиргааны ерөнхий хуулийн зарим зохицуулалт тухайлбал, яам, Иргэний нисэхийн ерөнхий газар зэрэг нэрийг хэрэглэхээр тусгасан нь Хууль тогтоомжийн тухай хууль, Монгол Улсын яамны эрх зүйн байдлын тухай, Засгийн газрын агентлагийн эрх зүйн байдлын тухай хуульд нийцэхгүй болно. Хуулийн төслийн 9.3-т иргэний нисэхийн ерөнхий газрын хуулийн этгээд хэлбэрээр байгуулах, дүрмийг сайд батлах агуулгаар тусгажээ. Хэрэв төрийн өмчит хуулийн этгээд хэлбэрээр зохион байгуулах бол Төрийн болон орон нутгийн өмчийн тухай хуулийн үйлчлэлд хамаарна. Тус хуулийн 9 дүгээр зүйлийн 5 дахь хэсэгт Засгийн газар хуульд өөрөөр заагаагүй бол төрийн өмчит хуулийн этгээдийг байгуулах, өөрчлөх, татан буулгах тухай шийдвэр гаргах, түүний дүрмийг батлах зохицуулалттай. Шаардлагатай бол дагалдах хуулийн төслийг боловсруулах.
5	хуулийн төслийн зүйл, заалт тухайн хуулийн төслийн болон бусад хуулийн заалттай давхардсан эсэх;	Монгол Улсын Үндсэн хуулийн Аравдугаар зүйлийн 2 дахь хэсэгт “Монгол Улс олон улсын гэрээгээр хүлээсэн үүргээ шударгаар сахин биелүүлнэ.” гэж, мөн зүйлийн 3 дахь хэсэг “Монгол Улсын олон улсын гэрээ нь соёрхон баталсан буюу нэгдэн орсон тухай хууль хүчин төгөлдөр болмогц дотоодын хууль тогтоомжийн нэгэн адил үйлчилнэ.” гэж заасан. Иргэний нисэхийн тухай хуулийн 2 дугаар зүйлийн 2.2 дахь хэсэгт “Монгол Улсын олон улсын гэрээнд энэ хуульд өөрөөр заасан бол олон улсын гэрээний заалтыг дагаж мөрдөнө.” гэж заасан. Иймд хуулийн төслийн зорилгыг Чикагогийн конвенц, Монгол Улсын нэгдэн орсон бусад конвенцоор хүлээх үүргийг биелүүлэх гэж өөрчлөн найруулсан хэсгийг дахин нягтлах нь зүйтэй. Өөрөөр хэлбэл, Монгол Улсын олон улсын гэрээг дагаж мөрдөх, гэрээгээр хүлээсэн үүргээ биелүүлэх талаар Үндсэн хууль болон бусад хуулиар нэгэнт зохицуулсан тул энэ агуулгыг давхардуулан хуульчлах шаардлагагүй болно. Хуулийн төслийн 3.2-т “... Монгол Улсын агаарын орон зайд нислэг үйлдэх, маневр хийх аливаа агаарын хөлөг нь иргэний нисэхийн дүрэм, холбогдох журмыг дагаж мөрдөнө.” гэжээ. Төсөлд тусгасан уг асуудал нь Иргэний нисэхийн тухай хуулийн 2.1 хэсэгт заасан “Иргэний нисэхийн хууль тогтоомж нь Монгол Улсын Үндсэн хууль, энэ хууль болон эдгээр хуультай нийцүүлэн гаргасан хууль тогтоомжийн бусад актаас бүрдэнэ.” гэж заасантай хамаарч байгааг анхаарах. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуульд заасан байцаагчийн шалган шийдвэрлэх зөрчил, энэ хуульд заасан зөрчилтэй давхардах, ойлгомжгүй байдал үүсэх магадлалтай.
6	хуулийн төслийг хэрэгжүүлэх этгээдийг тодорхой тусгасан эсэх;	Хэрэгжүүлэх этгээд тодорхой болно. Хуулийн төсөл яам, агентлаг, Төрийн тусгай хамгаалалтын газар, Ус цаг уур орчныг шинжилгээний газар, Онцгой

		байдлын ерөнхий газар зэрэг байгууллагад үүрэг хүлээлгэж байна.
7	хуулийн төсөлд шаардлагатай зохицуулалтыг орхигдуулсан эсэх;	Хуулийн төслийн 14.1-д өмчлөлтэй холбоотой мэдээллийг хэнд, ямар зорилгоор гаргах нь тодорхойгүй байгааг анхаарах.
8	хуулийн төсөлд төрийн байгууллагын гүйцэтгэх чиг үүргийг давхардуулан тусгасан эсэх;	Хуулийн төслийн 9.2.1-д сайдын батлах дүрэм, журмыг боловсруулах, батлуулах, бүртгүүлэх үүргийг агентлагийн даргад хүлээлгэхээр тусгажээ. Захиргааны ерөнхий хуулийн дагуу захиргааны хэм хэмжээний актыг баталсан этгээд нь хариуцан хууль зүйн асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагад бүртгүүлэх үүрэгтэй. Иймд агентлагийн даргыг зөвхөн боловсруулах, хэрэгжүүлэх гэсэн агуулгаар өөрчлөн тусгах шаардлагатай.
9	төрийн байгууллагын чиг үүргийг төрийн бус байгууллага, мэргэжлийн холбоодоор гүйцэтгүүлэх боломжтой эсэх;	Зөвлөмжид “Хувь хүн, хуулийн этгээдэд хяналтын тодорхой чиг үүрэг, хариуцлагыг шилжүүлэх, итгэмжлэх (тухайлбал нисэхийн мэргэжилтнүүдийн сэтгэцийн чадавхыг үнэлэх эрх)” гэж зөвлөсөн боловч энэ талаар хуулийн төсөлд тусгаагүй.
10	татварын хуулиас бусад хуулийн төсөлд албан татвар, төлбөр, хураамж тогтоосон эсэх;	Хуулийн төсөлд татвартай холбоотой тусгайлсан зохицуулалт байхгүй.
11	хуулийн төслийн зүйл, заалт жендэрийн эрх тэгш байдлыг хангасан эсэх;	жендэрийн эрх тэгш байдлын асуудлыг хөндөх шаардлагагүй болно.
12	тухайн хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг Зөвшөөрлийн тухай хуульд тусгасан эсэх;	Хуулийн төсөлд тусгасан тусгай зөвшөөрөлтэй холбоотой ямар нэг зохицуулалт байхгүй бөгөөд гэрээ байгуулахтай холбоотойгоор үйл ажиллагаа эрхлэх зөвшөөрлийг Зөвшөөрлийн тухай хууль, гэрээнд заасны дагуу шийдвэрлэх боломжтой гэж үзсэн байна.
13	хуулийн төсөлд шударга бус өрсөлдөөнийг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Хуулийн төслийн 18.2-т гадаадын агаарын тээвэрлэгч Монгол Улсын нутаг дэвсгэр орон нутгийн тогтмол нислэгийн үйл ажиллагаа эрхлэхийг хориглохоор тусгажээ. Энэ нь зорилгод хамааралгүй, үзэл баримтлалд тусгагдаагүй, өрсөлдөөнийг хязгаарлахад чиглэсэн, хөрөнгө оруулалтыг хязгаарласан зохицуулалт байна.
14	Монгол Улсын Үндсэн хууль болон Монгол Улсын олон улсын гэрээнд заасан хүний эрхийг хязгаарласан зохицуулалт тусгасан эсэх;	Зорчигчийн мэдээллийг холбогдох этгээдэд өгч болохоор тусгасан нь хүний эрхийг хязгаарлахад чиглэсэн зохицуулалт мөн.
15	хуулийн төсөлд авлига, хүнд суртлыг бий болгоход чиглэсэн заалт тусгагдсан эсэх;	Хувь хүний мэргэжлийн, эрүүл мэндийн гэрчилгээжүүлэлт, маягт хүлээн зөвшөөрөх үүргийг иргэний нисэхийн ерөнхий газрын даргын бүрэн эрхэд нэмж олгож байгаа нь ийм эрсдэл бий болгож болно.
16	хуулийн төсөлд тусгасан хориглосон хэм хэмжээг зөрчсөн этгээдэд хүлээлгэх хариуцлагын талаар тодорхой тусгасан эсэх.	Хуулийн төсөлтэй холбогдуулан Зөрчлийн тухай, Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн төсөл боловсруулна. Түүнчлэн албадлагын арга хэмжээний талаар нэмэлт зохицуулалт тусгасан.

ДӨРӨВ. ДҮГНЭЛТ, ЗӨВЛӨМЖ:

Хуулийн төслийн үр нөлөөний үнэлгээг Иргэний нисэхийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төслийн зохицуулалт (зүйл, хэсэг, заалт)-д тодорхой шалгуур үзүүлэлтийн дагуу дүн шинжилгээ хийх, үр нөлөөг тооцож,

давхардал, хийдэл, зөрчлийг арилгах, хуулийн зохицуулалтыг ойлгомжтой, хэрэгжих боломжтой байдлаар боловсруулах, улмаар хуулийн төслийн чанарыг сайжруулахад зөвлөмж өгөх зорилгоор хийлээ.

Хуулийн төслийн тандан судалгааны тайлан, хуулийн төслийн үзэл баримтлал, хуулийн төсөлд тусгасан байдлаас харахад хуулийн төслийн зорилгыг Чикагогийн конвенцоор хүлээсэн үүргийн биелэлтийг хангах замаар иргэний нисэхийн аюулгүй байдлыг хангах, агаарын тээврийн өрсөлдөх чадварыг нэмэгдүүлэх гэж тодорхойлж болохоор байна.

Ийнхүү зорилгыг хангахад чиглэсэн зохицуулалт буюу эрх бүхий этгээдүүдийн бүрэн эрхийн зохицуулалтууд, дүрэм журам батлах, боловсруулах, бүртгүүлэх, хэрэгжүүлэхтэй холбоотой зохицуулалт, цаг уурын үйлчилгээ, хүрээлэн буй орчныг хамгаалах зохицуулалт, иргэний нисэхийн асуудал хариуцсан төрийн захиргааны байгууллагын даргын зарим тодорхой бүрэн эрхийг өгөхөөр тусгасан, бүртгэл, гэрчилгээжүүлэлтийг боловсронгуй болгох зэрэг зохицуулалтыг тусгасан байна.

Ялангуяа иргэний нисэхийн дүрэмд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах, эсхүл шинэчлэн батлах тохиолдлыг, агаарын хөлөгт авч явах шаардлагатай баримт бичгийн зохицуулалт, нисэхийн ажилтанд мэргэжлийн үнэмлэх, зэрэглэл, эрүүл мэндийн гэрчилгээ олгохтой холбоотой зохицуулалт тусгасан нь үзэл баримтлалаар тодорхойлсон иргэний нисэхийн аюулгүй байдлыг дээшлүүлэх, Олон улсын иргэний нисэхийн тухай Чикагогийн конвенцоор хүлээсэн үүргээ биелүүлэх зорилгод нийцэж байна.

Харин хуулийн төсөлд төрийн захиргааны байгууллагыг “Иргэний нисэхийн ерөнхий газар” гэж, төрийн захиргааны төв байгууллагыг “яам” гэж, иргэний нисэхийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнийг “сайд” гэж тус тус өөрчлөх нь нисэхийн аюулгүй байдлыг хангах, иргэний нисэхийг бие даасан байдлыг хангах хуулийн төслийн үзэл баримтлалаар тодорхойлсон зорилгод чиглэсэн зохицуулалт гэж үзэх боломжгүй бөгөөд үндэсний хууль тогтоомжийн уялдаа холбоог хангахад хүндрэл учрахаар байгааг анхаарч, уг асуудлыг холбогдох эрх бүхий этгээдэд тайлбарлах замаар шийдвэрлэх боломжтой үзэж байна.

Улсын Их Хурлаас 2023 онд баталсан Иргэний нисэхийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлалд олон улсын гэрээний дагуу бие даасан байдлыг хангах зорилгоор Иргэний нисэхийн ерөнхий газрын хэрэгжүүлэгч агентлагийн статусыг өөрчилж тохируулагч агентлаг болгох шаардлагатай гэж дүгнэсний дагуу Улсын Их Хурлын тогтоолд өөрчлөлт оруулсан зохицуулалт хэрэгжиж эхлээд 1 жил гаруй болж байгааг анхаарах хэрэгтэй. Улсын Их Хурлын 2024 оны 13 дугаар тогтоолоор баталсан “Төрийн захиргааны байгууллагын тогтолцоо, бүтцийн ерөнхий бүдүүвч”-д нийт 32 хэрэгжүүлэгч агентлаг, 8 тохируулагч агентлаг ажиллаж байна.⁷

Иргэний нисэхийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай хуулийн төсөл нь аудит шалгалтын бэлтгэл ажлын хүрээнд 2025 оны 9 дүгээр сард Олон

⁷ <https://legalinfo.mn/mn/detail?lawId=17141010887611&showType=1>

улсын иргэний нисэхийн байгууллага (ICAO)-ын Ази, Номхон далайн бүсийн төвтэй зөвлөх үйлчилгээний гэрээ байгуулан, Хамтарсан ажиллагааны баг (CAT Mission) Монгол Улсад урьдчилсан аудитын үнэлгээ хийж, ирүүлсэн зөвлөмжийг хэрэгжүүлэхэд бүхэлдээ чиглэгджээ.

Урьдчилсан шалгалтын тайлангаар өгсөн зөвлөмжүүдийг бүхэлд нь Иргэний нисэхийн тухай хуульд бус тус хуулиар эрх олгосны дагуу батлах Иргэний нисэхийн дүрэмд тусган хэрэгжүүлэх боломжтой талаар тусгасан байх тул хуулийн төсөл зайлшгүй шаардлагатай суурь зохицуулалтыг тусгах замаар хуулийн төслийн үзэл баримтлалаар тавьсан зорилгыг хангах боломжтойг тусгайлан анхаарах шаардлагатай. Ингэхдээ аливаа этгээдэд бүрэн эрх олгох, үүрэг хариуцлага хүлээлгэх, эсхүл хүн, хуулийн этгээдийн эрхийг хязгаарлах, албадлагын арга хэмжээ авахтай холбоотой тохиолдол, бүртгэл, зөвшөөрөлтэй холбоотой зохицуулалтыг хуульд тусгаж, зөвлөмжид өгсөн бусад асуудлыг дүрэмд тусгах замаар шийдвэрлэх нь оновчтой байна.

Захиргааны ерөнхий хуульд аливаа захиргааны байгууллага хуулиар өөрт олгогдсон эрхийг бусдад шилжүүлэхийг хориглох зохицуулалттай. Иймд хуульд захиргааны байгууллага зөвхөн өөрөө хэрэгжүүлэх боломжтой эрхүүдийг хуулийн төсөлд тусгах, шилжүүлэх боломжтой зарим эрхийг дүрэмдээ тусгах боломжтой юм.

Иргэний нисэхийн улсын байцаагчийн эрхийг нэмэгдүүлэх, албадлагын арга хэмжээ хэрэглэх зохицуулалтыг хуулийн төсөлд тусгахдаа Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль дахь эрх бүхий албан тушаалтны эрхтэй сайтар уялдуулах шаардлагатай. Зөрчлийн тухай хуульд зөрчлийн үйлдэлд тооцохоор заасан л бол Зөрчлийн шалган шийдвэрлэх тухай хуулийн дагуу эрх бүхий албан тушаалтан /байцаагч/ прокурорын хяналтад үйл ажиллагааг гүйцэтгэх зохицуулалттай. Харин Иргэний нисэхийн тухай хуулийн төсөлд заасан байцаагчийн эрх, зарим албадлагын арга хэмжээг Зөрчлийн тухай хууль хамаарахгүйгээр хэрэглэх боломжийг бий болгохын тул зөрчилд тооцох үйлдлээс хасах, одоо байгааг цөөрүүлэх боломжтой.

Ийнхүү зөрчлийн үйлдлийг хасаж байгаа нь аливаа хуулийн хяналтаас гадуур байх ойлголт биш бөгөөд зөрчлийг Төрийн хяналт шалгалтын тухай хуулийн хүрээнд шийдвэрлэх, түүнчлэн хэрэв төрийн эрх бүхий албан хаагчийн хууль ёсны шаардлагыг биелүүлээгүй бол Зөрчлийн тухай хуулийн 15.2 дугаар зүйл буюу Төрийн албан тушаалтны шийдвэрийг үл биелүүлэх, үйл ажиллагаанд нь саад учруулах зөрчилд тооцон шийтгэл хүлээлгэх зохицуулалт үйлчлэх зохицуулалттай.

Түүнчлэн хуулийн төсөлд нэг бүрчлэн тоочсон арга хэмжээ, байршил, баримт бичиг зэрэг байгааг тусгайлан анхаарч, ийнхүү хуульд тоочин тусгах нь дурдагдаагүй зарим нь хуулиас гадуур үлдэх, хангалттай бүрэн зохицуулалт болж чаддаггүй сөрөг үр дагавартайг анхаарах шаардлагатай.

Хуулийн төсөлд нэмсэн, өөрчилсөн нэр томьёог сайтар нягталж, Монгол Улсад нэр томьёог хуулиас доогуур түвшний актаар тодорхойлж болохгүй зохицуулалт үйлчилдэг боловч иргэний нисэхийн онцлог харилцаа, Олон улсын иргэний нисэхийн тухай конвенцыг хэрэгжүүлэх шаардлагаар Иргэний нисэхийн дүрмээр тайлбарлаж болох агуулгыг хуулийн төсөлд нэмж тусгах нь хууль батлагдсаны дараа хуулийн

заалт, хуулиар эрх олгосны дагуу батлан гаргах захиргааны шийдвэрүүд нь иж бүрэн хэрэгжих боломжийг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой.

Хуулийн төслийн ойлгомжтой байдал, харилцан уялдааны талаар дүгнэлт, зөвлөмжийг тус тусын хэсгээс үзэж хуулийн төслийг боловсронгуй болгох боломжтой.

---oOo---

Ашигласан материал

1. Монгол Улсын Үндсэн хууль 1992 он
2. Иргэний нисэхийн тухай хууль 2023 он
3. Монгол Улсын Засгийн газрын тухай хууль 1993 он
4. Засгийн газрын агентлагийн тухай хууль
5. Захиргааны ерөнхий хууль
6. Хүний хувийн мэдээлэл хамгаалах тухай
7. Хууль тогтоомжийн тухай хууль
8. Зөрчлийн тухай хууль
9. Зөрчил шалган шийдвэрлэх тухай хууль
10. Төрийн хяналт шалгалтын тухай хууль
11. Улсын Их Хурлын 2024 оны 13 дугаар тогтоол
12. Засгийн газрын “Аргачлал батлах тухай” 2016 оны 59 дүгээр тогтоол
13. Иргэний нисэхийн тухай хуулийн шинэчилсэн найруулгын төслийн үзэл баримтлал 2023 он
14. Иргэний нисэхийн тухай хуульд нэмэлт, оруулах тухай хуулийн төслийн тандан судалгааны тайлан
15. Иргэний нисэхийн тухай хуульд нэмэлт, оруулах тухай хуулийн төслийн үзэл баримтлал, танилцуулга, төсөл
16. Үндэсний аудитын газрын тайлан

